

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

בבא בתרא – דף מספר 22

בס"ד, כ"ו בשבט תש"ע.

כופין בני העיר – מקור הסמכות

א. פתיחה

עם השלמת סוגית שומת המס ונושא הפטורים, נחזור לדין התוספתא בבא מציעא שנתנה לבני העיר כוח כפייה ונעיין ביסוד הסמכות של בני העיר בזיקה לתחומי הכפייה שצוינו בתוספתא. נתמקד בעיקר בתשובות של גדולי אשכנז שעסקו בתבנית ההלכתית העומדת בבסיס הסמכות של רשות לא הלכתית, שבמבט ראשון יש לתהות על מקור המסכות שההלכה מעניקה לה.

ב. חכמי מאה 11

1. תשובות רבנו משולם, בשו"ת גאוניס קדמוניס סימן קכה.
2. תשובות רבנו גרשום מאור הגולה סימן סז.
3. תשובת רבי יוסף טוב עלם בשו"ת מהר"ם מרוטנברג דפוס לבוב סימן תכג.
4. תשובת רבי יהודה ברי מאיר הכהן ורי אלעזר ברי יצחק, כלבו סימן קמב.
5. תשובת רש"י, המועתקת להלן מכ"י קיימבירידג' (על פי חיים סולובייצ'יק, שו"ת כמקור היסטורי עמ' 123 – יש בחוברת עיסוק רב בסמכות הקהל).

ג. מאה 12-13

1. עמדת ר"ת מובאת במרדכי לבי"ב סימן תפ, ונוכרת בראבי"ה המובא להלן.
2. ראבי"ה, מצוטט במרדכי סוף סימן תפא וסימן תפב, הבאתי להלן את מקור הדברים בספר הראבי"ה.

ד. תשובת הרשב"א

שו"ת הרשב"א חלק ד סימן שיא.

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

בבא בתרא – דף מספר 22

בס"ד, כ"ו בשבט תש"ע.

תשובות הגאונים - גאונים קדמונים סימן קכה

5 וראו' שחבל בשמע' ותלש בזקנו תלישה משונה מכוערת ועל רוב קילקולו שראו גדולי הקהל הוסיפו על קנס הקצוב ק' דיני ושמו לו ושמע' חלק ירושת ראו' מהבית באותן ק' דיני וכתבו וחתמו ומסרו לשמע' וצועק ראו' עתה ואוי' שלא כדין עשו לי ראשי הקהל לפי שקנס קצוב [אינו] אלא כ' דיני והם הוסיפו עד ק' ואין לי ולאשתי דירה אחרת אלא אותה ששמו לשמע' ועוד שהיא משועבדת לכתובת אשתי וכול' כשאמ' חכמ' מני' שהפקר בית דין הפקר שני' כל אשר לא יבוא לשלשת הימ' בעצת הזק' והשרי' יחרם כל רכו' והוא יבדל מק' הג' וכת' אלה הנחלות אשר נחלו אע' הכהן ורא' האב' מה אבות מנחילין לבניהן כל מה שירצו אף ראשים מנחילין כל מה שירצו להפקיר מנכסי הפושע אבל נכסים המשועבדים לאחריים אינן יכולים להפקיר אם הוא חטא אשתו מה חטאה לפיכך אינן יכולים להפקיע שיעבודה מפני ששיעבודה קודם יקנסוהו במכ' ובדבר' אחר'.

10

שו"ת רבינו גרשום מאור הגולה סימן סז

שאלתי' שהיו היהודים הולכים בספינה, וטבעה הספינה, והוצלו +במרדכי, ונצלו. + הנפשות, והממון היה בתיבות, ועמד אחד מן היהודים שהוצל +שם, שנצל. + מן הספינה ושכר גוי אחד, שיעזור לו להציל מן הממון שהיה בתיבות. והציל הגוי התיבה של ראובן, ועל כי נתמלאה מים ולא יכול לצאת ליבשה, ושברו אותה והוציאו מתוכה לתוך ספינה אחרת. ואותו היהודי הציל מעילים ומה שיכול, וגם הגוי הציל מה שיכול, ועל כי שהיה אופל בלילה, נתקבצו גוים וחטפו מן הממון מקצת כסף ושאר נכסים, שאר התיבות שברו גוים אחרים בסתר ולקחו לעצמן. לשחר +אולי צ"ל למחר, במרדכי, למחרת. + השחידו היהודים בעלי (אבדה) (האבדה) את מי שהיה לו והצילו כל מה שיכלו לפשפש ביד כל אחד, והחזירו לבעלים, וכל גוי שנשאר (שנחשד) (ונחשד) (מאותה) (באותה) אבדה ולא החזירה (העביר) (העבירו) ידו באש כדיני המקום של גוים. ועל הממון של ראובן קבעו זמן לעשות עליו מלחמה והקהלות שהיו שם (נתעצמו) (נתעצבו) על אבידת אחיהם וגזרו באלה ובשבועה על מי שיגיעו לידו מכל מה שנאבד באותה ספינה, שיחזור לבעל אבידה, כמנהג הנוהג ברוב קהלות ישראל, שכל מי שיפסיד כלום או בגנבה או בשום ענין, שעושיין לו תקנה וגוזרין על כל מי שיבוא לידו אבדה פלונית, שאבד פלוני שיחזיר לבעלים. ובעוד שלשים יום שהיה עוד ראובן מחזר על אבדתו, מכר גוי אחד הזהב של ראובן שנאבד בספינה לשמעון (והוא) אינו רוצה להחזירו לראובן ואומר כבר זכיתי בו שאבדה ששטפה נהר מותרת היא +ב"ק קי"ד, ע"א. +

15

20

25

לפי השאלה כך דעתי נוטה, שאין בדברי שמעון ממש מכמה טעמים. שטוען שאבדה ששטפה נהר מותרת - מעשה זו אינה דומה לטענתו ואפילו נתייאש ראובן, לפי שהוא לא הצילה מן הנהר שיזכה בה, אלא הגוי הצילה מן הנהר ומושל המקום צוה הכל להחזיר, ואמר שמואל דינא דמלכותא דינא.

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

בבא בתרא – דף מספר 22

בס"ד, כ"ו בשבט תש"ע.

30 ובדיני (הגו) [הגוים], גוי שמציל מן הנהר נוטל שכר מציאתו בזמן שמודה בה. אבל אם כפר דינו כגנב ואינו נוטל כלום ומחזיר לבעלים בחנם, וגוי זה שהציל הזהב כיון שכפר בו בדיני המלכות נעשה (עליו) כגנב ודינו של שמעון זה כלוקח מגנב ויעשה בו תקנת השוק וישבע כמה נתן ויטול כדתנן +ב"ק קי"ד ע"ב. + המכיר כליו או ספריו ביד אחר, אם יצא לו שם גנבה בעיר ישבע כמה (המניח) הוציא ויטול שאילו מדעתו החזיר היה לו כמשיב אבדה והיה נוטל בלא שבועה. ועוד אפילו יהיה בדיני הגוים, מי שמציל בדיני גוי מנהר זוכה במה שמציל, ואפילו נתייאש ראובן, אפילו הכי כיון שגזרו הקהל, שהיו שם, על כל מי שיבוא לידו כלום מכל מה שנאבד באותה [אבדה] שיחזיר לבעלים צריך (לשמעון) [שמעון] זה להחזיר אותו היותר לראובן אע"פ שהתורה זכתה לו, שהפקר ב"ד הפקר. ומנלן דתנן מאימתי יורש אדם את אשתו קטנה בית שמאי [אומרים] משתעמוד בקומתה ובית הלל אומרים משתכנס לחופה. ר' אליעזר אומר משתבעל, ויורשה ומטמאה לה וכו' קתני לה מיהא יורשין ואמרין והא הכא מדאורייתא ירית לה אב ומדרבנן ירית לה בעל ואמרין הפקר ב"ד הפקר דאמר ר' יצחק מנין שהפקר ב"ד הפקר שנאמר וכל אשר יבוא לשלשת הימים בעצת השרים (והזקנים) [והזקנים] יחרם כל רכושו +יבמות פ"ט ע"ב. +

(ר' יוחנן) [ר' אלעזר] אמר מהכא אלה הנחלות אשר נחלו אלעזר הכהן ויהושע בן נון וראשי האבות למטות בני ישראל וכי מה ענין (ראשי המטות) [ראשים] אצל האבות, אלא לומר לך מה [אבות] מנחילין בניהם כל מה שירצו אף ראשים מנחילין לעם כל מה שירצו, ואם תאמר כי אמרין הפקר ב"ד הפקר ב"ד חשוב כגון שמאי והלל, אבל האידנא לא, ליכא למימר הכי, דתנו רבנן +ר"ה כ"ה, ע"א. + למה לא נתפרשו שמותן של זקנים, שלא יאמר אדם וכו' פלוני כנדב ואביהוא,,, פלוני כאלדד ומידד וכו' ואומר וישלח ה' את ירובעל ואת בן דן ואת יפתח ואת שמואל וכו' +שמואל א' יב, יא. + שאפילו וכו' ונתמנה פרנס על הצבור הרי הוא כאביר שבאבירים. הלכך מה שעשו הקהלות גזירתם גזירה ומעשיהם מעשה, ואין לשמעון לעבור על גזירתם ויחזיר היותר +אולי יש לומר היוהר, עיין בנוסח שבמרדכי הגדול. + לראובן ולא יתן עיניו בממון שאינו שלו, כי מטעמים אלו ומטעמים אחרים לא זכה בהן וכן הדין.

190 כלבו סימן קמב

35 שאלה זו שאלו רבני טרוי"ש לרבי יהודה כהן ב"ר מאיר ולרבי אליעזר ב"ר יהודה ז"ל, ראובן בא לבית הכנסת וצעק ואמר אי קהל הקדוש גויה אחת עומדת בביתו של שמעון ובאה אמש בביתי וחרפני וגדפני ואתם יודעים שהיא מועדת ורגילה לעשות כן לכלכם וענו כל הקהל כן הוא כדבריך אף לנו הרעה אותה גויה, זה אומר אותי הכה במקל, וזה אומר אשתי קראה זונה, וזה אומר אותי קראה קרנן, וענה ראובן אחרי שהיא מועדת בבקשה מכס גזרו שלא תהנה מישראל עד חצי שנה אולי תתיסר, ואם תצונוני אני אגזור הגזירה וצוהו וגזר כדברי הקהל אלא אותו שמעון בלבד לא הסכים בדבר ואמר

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

בבא בתרא – דף מספר 22

בס"ד, כ"ו בשבט תש"ע.

60 לעולם לא אקיים גזירתכם כי גזירתכם אינה גזירה לפי ששונאי גזר, ואמרו כל הקהל הוא לא גזר אלא דעתנו ולא על אודותיו בלבד גזרנו אלא על דבר שאר בני קהלנו, ועוד אמר אותו שמעון אין אנו משגיחין לגזרתכם שיש בכם שהסכימו בגזירה אוהבי לבעל דיננו ושונאים אותנו וענו כל הקהל ח"ו חלילה לנו לגזור גזירה עבור אהבת איש כי כשם שאנו אוהבים לו כך אוהבים לכל ישראל ושארית ישראל לא יעשו עולה, והתרינו בהם כמה וכמה ימים שלא יפקרו כל כך ולא השגיחו ובראות קהלנו כך נבדלנו מהם והיו יריאים כל הקהל שלא יגזלו מהם את ספרי התורה וכל הדברים שהם של צבור מפני שביתם סמוך לבית הכנסת ולא ימנעום מהם מלהוליכם בכל מקום שירצו ועברו על אותה גזירה וכל זאת בהוראתו של שמעון, ועכשיו יורונו רבותינו אם רשאי בני העיר לגזור על קצת בני קהלם ולכופם ולהתקן עמהם בתקנתם ושלא להפריש מן הצבור ואם יש ממש בהוראתו של שמעון שאמר כדבריו כל איש ואשה שירצו לפרוק עול יבא לעשות ולומר כדבריו של זה, ויורונו רבותינו אם יוכלו בני עיר להשביע על בני עיר אחרת ולכופם שם בעירם לכל דבר אע"פ שהם רחוקים מהם כמה פרסאות ואין כפיה להם על אלו, ואם יכולין לטעון לה אנו בשלנו ואתם בשלכם ואין אנו משגיחין לגזרתכם ולא על שבועתכם, ועוד יורונו כגון אנו שקהלנו מתי מספר וקטנים שבנו נשמעים לגדולים ולא מחו בעולם בכל תקנותינו ומודים לנו בכלן כשאנו גוזרים גזירה אם צריכין אנו לשאול לכל אחד ואחד אם רצונו ודעתו לדעתנו, ואם אין אנו שואלין וגם אם הוא שותק ואינו מוחה אם יכול אדם לומר שלא לדעת אותה שלא נשאל ממנו נגזרה גזירה אע"פ שאינו מוחה לא בשעת הגזירה ולא לאחר זמן, הכל יורונו טעמי השאלות באר היטב.

תשובה, לפי דברי השאלה כך דעתנו נוטה שחייבים כל ישראל לכוף ולהכריח איש את חבירו כדי להעמידו על האמת ועל המשפט ועל חקי האלהים ותורותיו ודבר זה מצינו בתורה בנביאים ובכתובים כתוב בתורה (דברים יז, ט) ובאת אל הכהנים הלויים ואל השופט וכתוב (שם טז, יח) שופטים ושוטרים תתן מלמד שהשופטים מקבלין שכר כשופטים ושכר אלו ואלו שקולים, בנביאים דכתיב (שופטים ב, יח) והיה ה' עם השופט, בכתובים דכתיב (נחמיה יג, כה) ואריב עמם ואקללם, ואין לאיש לעזור לקרובו להחליש כח ב"ד ואם עשה כן מה כתיב שם (ויקרא כ, ד) ואם העלם יעלימו וגומר, וכתוב (שם כ, ה) ושמתי אני את פני, ואם הגביה יד ב"ד והחליש כח קרוביו מה שכרו (דברים לג, ז) יורו משפטיך ליעקב וגוי ברך ה' חילו מה טעם משום האומר לאביו ולאמו וגוי' לכן כשהקהל מסכימים יחד לעשות סייג וגדר לתורה אין היחיד יכול להוציא עצמו מן הכלל לבטל דברי המרובים לומר לא הסכמתי בהסמכה זו אלא בטל יחיד במעוטו והמרובין רשאי להשביע ולגזור ולפדות ולהפקיר ממונו ולעשות סייג לכל דבר, ומצינו סמך לזה בכמה מקומות בתורה מנין שאינו יכול להוציא עצמו מן הכלל דכתיב (שם כט, יג) לא אתכם לבדכם וכתוב (שם כט, יד) את אשר ישנו פה וגוי', וכתוב (שם כט, יז) פן יש בכם איש או אשה וכו', וכתוב (שם כט, יח) והיה בשמעו את דברי האלה הזאת וגוי', בנביאים דכתיב (יהושע ו, יז)

80

85

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

בבא בתרא – דף מספר 22

בס"ד, כ"ו בשבט תש"ע.

- 90 והיתה העיר חרם ואע"פ שהחרימה יהושע שלא על פי הדבר דכתיב (שם ז, י) קום לך למה זה אתה נופל על פניך אתה גרמת להם ומצינו שהסכים הקב"ה על ידו ועל יד ישראל דכתיב (שם ז, יג) חרם בקרבך ישראל, וכתוב (שם ז, יב) לא אוסיף להיות עוד עמכם אם לא תשמיד החרם מקרבך, ואם כדברי המש"ב היה לו לעכך לומר ולטעון לא הסכמתי בהסכמת החרם אלא לא כל הימנו, ועוד מצינו בשאל דכתיב (שמואל - א יד, כד) ויואל שאל את העם לאמר, וכתוב (שם יד, כז) ויהונתן לא שמע, וכתוב (שם יד, מד) מות תמות יהונתן ואם לא פדאוהו היה מת דכתיב (שם יד, מה) ויפדו העם את יהונתן ולא מת, ועוד מצינו באנשי יבש גלעד שנתחייבו כליה על שלא חשו לגזירה שגזרו עליהם אחיהם דכתיב (שופטים כא, י) לכו והכיתם את יושבי יבש גלעד לפי חרב, לנדר מנין שאין היחיד יכול לבטל דברי המרובין דכתיב (שם ה, כג) אורו מרוז, ואמרינן בארבע מאה שפורי שמתיה ברק ועוד מצינו ב' אליעזר שלא התריס נגד חבריו בשעה שנדוהו אלא נהג בעצמו נדוי כדתניא אותו היום הביאו כל טהרות שטהר רבי אליעזר ושרפום וכו' וק"ו הוי ומה רבי אליעזר שהוא חכם שבחכמים וגדול שבגדולים ובת קול הסכימה על ידו קבל עליו ולא התריס נגד חבריו איניש דעלמא לא כל שכן, להפקיר ממון מנין דכתיב (עזרא י, ח) כל אשר לא יבא לשלשת הימים וכו', וכתוב אלה ינחלו אליעזר הכהן וגו' וכי מה ענין ראשים אצל אבות אלא לומר לך מה אבות מנחילים לבניהם כל מה שירצו אף ראשים מנחילים לעם כל מה שירצו, הלכך אין היחיד יכול להוציא עצמו מכלל צבור, ולא מבעיא בדבר שצריך לעשות סייג וגדר לתורה אלא אפילו בדבר הרשות כגון מס ושאר תקנות שמתקנים הקהל לעצמן אין היחיד יכול לבטל ולהוציא עצמו מתקנת דתניא רש"י בני העיר להתנות על המדות ועל השערים ועל שכר הפועלים ולהסיע על קצתם, הלכך לא יעלה דבר זה על לב איש לעולם, ועל אשר פקעתם השכירה של שמעון מידו אם כדבריכם שהסכימו הקהל בדבר הרשות בידם כמו שאמרנו למעלה שאין לשהות בתוך ביתו נזק המועד לרבים דתניא רבי נתן אומר מנין שלא יגדל אדם כלב רע בתוך ביתו דכתיב (דברים כב, ח) לא תשום דמים וגו', אבל אם כדברי שמעון שנשמע לנו שאינה מועדת כל כך ולא הסכימו הקהל בדבר אלא שונאיו ובעל דינו נמנה עמהם ולא נראה לנו להפקיע שכירתו של שמעון או שפחתו מתחת ידו, ולא מבעיא משום חירוף בעלמא דאינה נפקעת אלא אפילו עשתה מעשה אינה נפקעת דתניא העבד והאשה פגיעתן רעה, ואם הקהל הסכימו בדבר אין שמעון יכול לפוסלן לא משום איבה ולא משום תחרות לפי שאינה נפסלת אלא בבית דין.
- 100
- 105
- 110
- 115 ומה ששאלתם אם בני עיר אחת יכולין להשביע ולכוף בני עיר אחרת שם בעירם אף על פי שהם רחוקים, כך נראה לנו אם תקנה זו שהן מתקנין יש בה צורך ישובם כגון מס או מדות או שערים או שכר פועלים כגון אלו ודאי אין רש"י לכוף אלא בני עירם כדאמרינן רש"י בני העיר להסיע וכו' בני העיר אין בני עיר אחרת לא, אבל אם הוי עוברין בני עיר אחת על התורה או על הדין או שהורו על אחת מכל המצוות שלא כהלכה רש"י בני עיר אחרת לכופם ולהחרימם כדי לחזירם למוטב ואינן יכולים

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

בבא בתרא – דף מספר 22

בס"ד, כ"ו בשבט תש"ע.

120 לומר אנו בשלנו ואתם בשלכם אלא כל ישראל מצווין להכריחם שכן מצינו בזקן ממרא ובני עיר הנדחת שיושבי לשכת הגזית כופין אותם ודנין אותם.

ושכתבתם שבמקומכם נהגו קטנים לשמוע לגדולים ולא מחו לעולם בידם דין הוא שהקטנים נשמעין לגדולים לכל אשר יגזרו עליהם ולא מבעיא בזמן שהן שותקין שיקבלו עליהם גזירת גדוליהם ושוב אינן יכולין למחות אלא שאפילו הם צועקים אין צעקתם כלום שהרי גדוליהם רבו עליהם, ואם תאמר הקטנים רבו על הגדולים וימאנו שמוע אליהם כיון שהן שתקו בשעת מעשה ולא מאנו ולא מחו שוב אינן יכולין ואע"פ שהקטנים רבו על הגדולים דין הוא לשמוע לזקניהם ולגדוליהם, שכן מצינו בכמה מקומות שהמקום חלק כבוד לזקנים ולגדולים דכתיב ונגד זקניו כבוד, אשרי הדור שהקטנים נשמעין לגדולים שאפילו סתירת זקנים בנין, שכן מצינו ברחבעם בן שלמה, והמקום יסכים על ידינו לעשות אמת ומשפט ושולם, יהודה כהן בר רבי מאיר, אליעזר בר רבי יהודה.

130 תשובת רש"י כ"י קיימברידג'

תשובה: על מי ששמע שהציבור ממשמשין עליו לגזור גזירתם ונשבע שלא לקיימה. נראה שהנשבע לעבור על דברי ציבור נשבע לשוא ואלילו היתרוהו למלקות חייב מלקות מדאורייתא משעת שבועה ולא נפטר מגזירת ציבור אן כדין גזרו עלו, אע"פ שקדמה שבועה לגזירתם, שהרי נשבע לבטל המצוה לסור מחוקי ישראל שלא לדון כמשפטם. רש"י מ"כ.

135 ראב"ה תשובות וביאורי סוגיות סימן אלף כה

מה שאמרת על גזירת הקהל שגוזרין על בר ישראל היכא דלא ענו אמון ולא אמרו תחילה רוב הקהל בפירוש אנו מקבלים החרם, ואמרת בשם רבותיך דחיילא עלייהו החרם, דהא דבעינן אמון [ב]שבועת העדות היינו להתחייב קרבן המפורש בויקרא, אבל לאו מיהא איכא אפילו לא ענה אמון, וראייתכם מדמצרכי תרי קראי חד למיפטר מן קרבן וחד למעוטי מן לאו ובפ"ב דנדריס הלכה זה חומר בנדריס מבשבועה, משמע אע"ג דפטור מקרבן מחייב בלאו מיהא (לאו) דאיכא קרא. דגרסינן בפירקא דחסידי (תענית כד ע"א) דבי נשיאה גזור תעניתא לאו) אודעי לרי' יוחנן ולרי' שמעון בן לקיש [לצפרא אודעינהו אייל ריש לקיש] לרי' יוחנן לא קבלי אייל אנן בתריית' גזרינן.

145 אמנם דעתי כדעתכם דכל גזירות ראשי הקהל חיילי אפילו בסתם כל הקהל כל זמן שאינם מוחין בפירוש. דמסקינן בפרק בני העיר (מגילה כו ע"א וע"ב) דשבעה טובי העיר מצו למכור כל דברים של בני העיר הקדושים ואפילו ליקח המעות ולמישתי בהן שיכרא כדפ"ש התם. והוא הדין בכרך אם בירו(ד) בפירוש טובי העיר. דגרסינן בפרק בני העיר בירושלמי (פ"ג ה"ב) שלשה מבני הכנסת בפני הכנסת וז' טובי העיר בבני העיר מהנן קיימין אם כשקבלו אפילו יחיד ואם בשלא קיבלו אפילו כמה

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

בבא בתרא – דף מספר 22

בס"ד, כ"ו בשבט תש"ע.

150 אלא א"כ אנן קיימין בסתם. ומשם אני מדקדק דבכרכים נמי אם ביררו בפירוש דמהני. ואפילו אם אחר הקדישו שאינם מבני עירם. ודבר זה הוכחתי במגילה בפסיקותיי (סי' תקצ). אלמא דבר שיש לכל אחד חלק בו כגון בית הכנסת ותיבה וס"ת, כדאמרינן בנדריים פרק השותפין (מז מ"א וע"ב) הריני עליך חרם ואתה עלי שניהם אסורין בדברים של אותה העיר ומפרש ואזיל כגון בית הכנסת ותיבה וכו', ואפ"ה מורידין אותו בלא רשות מקדושתו. ואם להקל גרירי בתר(ו)ייהו קל וחומר להחמיר.

155 ומיהו אם מוחים בפירוש לא חיילא עליהו בתחילתו. כדאיתא בירושלמי. ומה לי בסוף. והיינו טעמא דאמרינן נמי אבל מכרו ז' טובי העיר במעמד אנשי העיר וכו', שישמעו ולא ימחו. ואין לפרש שישמעו [ויאמרו] בפירוש הרי אנו מתרצים, פשיטא איצטרך למימר, הא אם כן לא מכרו ז' טובי העיר אלא כולן. ותו דאפילו אם בכרכים נמי. אלא שתיקה כהודאה דמיא. והכי מוכח בעובדא דר' אלעזר בן עזריה. ובירושלמי מפרש טפי.

160 וגם יש לפרש מעמד אנשי העיר אפילו אין עומדין שם כולם אלא שבגלוי עושים ואין מוחה בדבר. וגבי גזירת הקהל אפילו אם יש אדם שאין שומע החרם חיילא עליה אע"פ ששוגג היה שלא שמעו [ו]לא ידעו. ואמרינן [ילקו"ש שמואל ק"י"ח בשם מדרש] ויפדו העם וגוי' (ש"א יד) שפדאוהו ונתנו משקלו זהב. ותו דגרסינן בשלהי תענית (כו ע"ב) ובפרק יש נוחלין (קנא ע"א) ארשב"ג לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב, ואית דמפרשי התם משום דהוי יום שהותר[ו] בני בנימין לבא בקהל דכתיב (שופטים כא) ישראל נשבע במצפה וגוי' מאי דרוש ממנו ולא בנינו. הא לאו הכי הוה חיילין אבנייהו ואפילו לא שמעו ואפילו לא נולדו. שאותם שהיו באותן הימים הן בעצמן נשבעו ואם (קטנה) [קטנים] היו א"כ לא ידעו נמי. והיינו טעמא נמי שחלים חרמות קדמונים וחרם של יישוב אפילו של הדיוטות לדורי דורות.

170 ותו דגרסינן בפרק השולח גט (לד ע"ב) הילל התקין פרוזבול ואיבעיא להו (לו ע"ב) לדרי עלמא תיקן וכו' ומסקינן דאי לדרי עלמא תקין אין ב"ד יכול לבטלו אלא גדול ממנו בחכמה ובמניין. וכי אתי גדול מיניה נמי משמע דצריך לבטל ולהמנות ולהתיר, כדקאמר שמואל (שם) אי איישר חילי אבטלינהו, הא לאו הכי קיימא תקנתא לכל הדורות הבאים. וקיימא לן נמי דבר שבמנין צריך מניין אחר להתירו. ואמרינן כבר נמנו ורבו עליך חבריך והתירוהו כדאיתא בריש ביצה (ה ע"א וע"ב). וכיון דתקנינהו תקנה, גזירה נמי לא שנא. ותו דבמעשה דגבעונים כתיב בספר יהושע (ט, טו) וישבעו להם נשיאי העדה, וכתוב (שם יח) ולא הכום בני ישראל כי נשבעו להם נשיאי העדה, וילונו כל העדה, ואפ"ה דחיילא

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

בבא בתרא – דף מספר 22

בס"ד, כ"ו בשבט תש"ע.

שבועה אכולהו. ומכאן ראייה, ולא מההיא שהבאתם דבבי נשיאה גזור תעניתא, דיש לחלק בין שבועה לתענית.

180

ואפילו היכא שמיחה יחיד ואומר איני מקבל הגזרה כופין אותו בשמתא עד שיאמר רוצה אני ואע"ג דלא ניתא ליה. וקרוב הדבר בעיני שאפילו לא רוצה אני באיסורא. דגרסינן בפ"ב דע"ז הלכה השמן וסמכו רבותינו על דברי רשב"ג ועל דברי ר' אליעזר ב"ר צדוק שהיו אומרים אין גוזרין גזרה על הציבור אא"כ רוב הציבור יכולין לעמוד בו שנאמר במארה אתם נארים וגו' עד אי איכא הגוי כולו וקא עבר עלה האי גברא אותי אתם קובעים ואי לא לא. ובסוף גמרא קמייתא בריש הוריות (ג ע"ב) מייתי לה ומסיק והא הכא דכתיב והגוי כולו ורובו ככולו. משמע דכל מאי דמאריים רוב הקהל כל גברא דעביד לה קאי באיסורא אע"ג דאינו יכול לקבלה. ומשמע בהוריות אפילו לא הרכין בראשו. ואפילו אם תמצו לומר דשתיק משתיק בהנהו שמעתתי' דלעיל, מכל מקום ראייה היא ונלמד הימנה דאין צריך לענות אמן ולא להרכין בראשו. ותו דכיון דאינו יכול לקבלה מסתמא מוחים.

185

190

מיהו גבי ז' טובי העיר אם מוחים, כיון דליכא רוב, מחאתן הוי מחאה. ואם מסכימין הציבור לדבריהם אין מחאתן מחאה כדפרישית. ואי לאו גזירה דשייכא להקהל אלא לגבי יחיד, כך נראה דצריך לקבל, ומיהו בידם לכפותו בשמתא עד שיאמר רוצה אני. ובידם לגזור נמי על עצמן להבדל ממנו עד שיקבל תקנתן וגזרתן.

195

ואחרי כותבי זאת בדקתי ומצאתי תשובת ר"ת וזהו לשונו. על הקרקע שמערער ראובן על שמעון שהוא שלו ושמעון משיב על ידי גורל האחין לקחו. נ"ל אם כבר חלקו ע"פ גזרה שגזרו הקהל רוצה להחזיק בה שגם נכדו של ראובן ערער ונמנעו הדיינין מחמת הגזרה, אם ע"י טובי העיר נגזרה ולא ראובן עירער עליה אז כששמע לא עירער לאלתר אין בדברי ראובן ממש. דהא אמרינן (ב"ב ח ע"ב) רשאין בני העיר להסיע על קיצוצן שנעשית הקיצותא מדעתן או בלא מחאתן וטובי העיר הוי כחבר העיר וכל כמינייהו. ואם על ידי עשרה נגזרה הגזרה לאו כל כמינייהו דכל עשרה לאפקועי ממונא ולא הוי כחבר העיר. וקרובים נאמנים באיסורין אם הם מעידים כי על ידי טובי העיר נעשה הגזרה, כי כח הגזרה אינו אלא איסור בעלמא כדין גזרות הקדמונים שאין עליהן אלא עד מפי עד או אב מסר לבנו ורב לתלמידו ואינו תופס עליהם עבריינות וקרי' למאן דעבר עלייהו עבריינא. וזה מסייע לדברי ותו לא מידי.

200

שו"ת הרשב"א חלק ד סימן שיא

205

שאלתם: הסכימו דעת הקהל, למנות אותנו ברורים לבער העבירו', וכן נשבענו לעשות כן. וכתוב בתיקוני ההסכמה: שיהא רשות בידינו, משלטון המדינה, ליסר ולענוש בגוף וממון, לפי ראות עינינו.

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

בבא בתרא – דף מספר 22

בס"ד, כ"ו בשבט תש"ע.

210 הודיענו : אם יעידו עדים קרובים על ראובן, שעבר על שבועתו, והעדים ראויים לסמוך עליהם. או אם יעידו אשה וקטן, מסיחים לפי תומם, יש לנו ליסר את ראובן, או לא? וכן, אם העדים או אחד מהן קרובים לראובן, ורואין אנו אמתלאות, שאלו העדים אומרים אמת, יש לנו רשות לעשות על פיהם, אע"פ שאין שם עדות ברובה? + (א"ה = אמר המגיה = : עיין בח"ג סימן שצ"ג, ועיין בתשובת הרמב"ן סי' רע"ט).+

215 תשובה : דברים אלו נראין פשוטים בעיני, שאתם רשאי לעשות כפי מה שנראה בעיניכם. שלא נאמרו אותן הדברים שאמרתם, אלא בב"ד שדנין ע"פ דיני תורה, כסנהדרין או כיוצא בהם. אבל מי שעומד על תקוני מדינה, אינו דן על הדינים הכתובים בתורה ממש, אלא לפי מה שהוא צריך לעשות, כפי השעה, ברשיון הממשלה. שאם לא כן, אף הם לא יקנסו בגוף ולא בממון, לפי שאין דנין דיני קנסות בבבל, ולא בדברים שאינם מצוים. לפי שאין אנו דנין עכשיו, אפי' בדיני ההלואות מדין התורה, דבעינן : אלהים ; שהם המומחין, ואנן הדיוטות אנן. אלא בשליחותיהו קא עבדינן. וכי עבדינן שליחותיהו, במילי דשכיחי, כהודאות והלואות. אבל במילי דלא שכיחי, כגון גזילות וחבלות ושאר עבירות, לא. וכן, לא ילקה ולא יענש על פי עצמו. לפי שאין אדם משים עצמו רשע, מן הדין, ואפי' יש עדים כשרים, לא ילקה, אא"כ התנו /שמא צ"ל : התרו/ בו. שאין בית דין מלקין, אלא אחר התראה. אלא שבכל אלו הדברים, אינם אלא בבית דין הנוהגין ע"פ התורה. הלא תראו, דוד שהרג ע"פ עצמו גר העמלקי. וכן אמרו : מכין ועונשין שלא מן הדין, ולא לעבור על דברי תורה, אלא לעשות סייג לתורה. 225 ומעשה באחד שרכב [על] סוס בשבת, והביאוהו לב"ד, וסקלוהו. ולא שהלכה כן, אלא שהיתה השעה צריכה לכך. כדאיתא ביבמות פרק האשה רבה (צ ע"ב). כל שכן אתם, שעיקר ההסכמה לא היתה אלא לעשות מה שיראה בעיניכם, כמו שכתוב באגרת התקנה אשר אמרתם. וכן הדבר פשוט בינינו, ובין כל המקומות שיש תקנה ביניהם, על דברים אלו.